

İRAN'I SEVMEK İÇİN 41+41 NEDEN

ABD yeni hedef olarak karşısına İran'ı koymuşken, önyargılarından sıyrılıp İran'a bakmak isteyenler için. Ali İşingör'ün kaleminden...

OGK Tur tarafından gezginlerimize gönderilen Ali İşingör'ün yazdığı 41+41 neden, İran'ı öğrenmek isteyenler için sanırım yeterince doyurucu olacaktır.

- 1- Dünyanın en devrimci balığının yaşadığı yerdir. Samed Behrengi'nin doğduğu, 18 yaşında köy öğretmeni olduğu, "bir kaşık suda" boğulduğu, ama hâlâ köy çocuklarının kalplerinde yaşatıldığı ülkedir.
- 2- En güzel saraylarından biri "40 sütun" anlamına gelen "Çehel Sütun" adını taşır, ama gerçekte 20 sütunludur. Diğer 20 sütun için, sarayın hemen önünde uzanan dev havuza yansıyan aksine bakmanız gerekir!
- 3- "Çehel Sütun" sarayının hemen arkasında bir başka saray, "Heşt Beheşt" yani "Sekiz Cennet" Sarayı vardır. 400 yıllık bu botanik bahçesi, size yeryüzünde cennetin mümkün olduğunu düşündürür. Neden mi "Sekiz Cennet"? Çünkü tanrının sadece yedi cenneti vardır ...
- 4- Basık suratlı ve uzun tüylü kedilerin anavatanıdır.
- 5- İsfahan... İranlılar'a göre burası "Nisf-ı Cihan"dır, bir başka deyişle bu kent o kadar güzeldir ki, evrenin yarısını görmüş gibi olursunuz. Siz siz olun, bir İranlıyla konuşurken "İsfahan nisf-ı cihan" demeyin, size "Ne, kullı cihan!" yani "Hayır, evrenin tamamı!" diyebilir...
- 6- Siesepol: İtalyan Rönesansı'nın en güzel köprülerini düşünün ve bu köprü'nün Toskana'dan 5.000 km uzakta, bir çölü bölen geniş bir nehrin üzerinde kurulduğunu düşünün. İranlılar bu köprüye "doğulu" dehşet bir özellik katmışlardır, köprü'nün 33 gözünün altındaki nehir yatağı teraslanmıştır, bu nedenle de dünyanın en güzel su sesini burada duyarsınız. Özellikle de uzaktaki karların eridiği Mayıs-Haziran aylarında...
- 7- Yüzünün tamamı gözden oluşan, ceylan yürüyüşlü güzel kızların diyarıdır İran. O güzel kızla saatlerce Hayyam'dan, Sadi'den, Italo Calvino'dan konuşabileceğiniz "gerçeküstü" bir memleketdir.
- 8- "Cennette huriler varmış kara gözlü, / içkinin de oradaymış en güzeli. / Desene biz tam cennetlik olmuşuz, / bak bir yanda şarap diğer yanda sevgili..." diyen adamın, Ömer Hayyam'ın ülkesidir İran.
- 9- Geniş bahçelerin ve şehir ortasında içinde yapay göllerin bulunduğu devasa parkların ülkesidir İran. Parklarını filozoflarının, şairlerinin ve matematikçilerinin büst ve heykelleri süsler.
- 10- Unutmayın, McDonalds'ın işgal etmediği dünyadaki son yerlerden biridir İran!
- 11- En yakası açılmamış tanrıtanımaz fıkralar burada anlatılır. Mollalar bunun önüne ne yazık ki geçemedi :)...
- 12- İran'daki bazı devasa camileri aydınlatmak için tek bir mum yeter! İran süsleme sanatlarından Aynakâri, en büyüğü serçe parmağınızın tırnağı büyüklüğünde milyonlarca renkli aynanın tüm kubbeyi hatta mukarnas süslemeli duvarları kaplamasına dayanır. İçeriği aydınlatmak için tek bir mum yeter de artar, gözleriniz kamaşır...
- 13- Tavla'nın doğduğu yerdir.
- 14- Ali Gapu: Bir oda düşünün, duvarlarında ve kubbesinde değişik müzik çalgılarının şeklinde oyulmuş yüzlerce oyuk olsun. Safevi Şahı Abbas odaya girmeden önce bir müzik heyeti bir saat kadar müzik çalmış odada, şah geldiğinde sessizce dışarı çıkmış. Odanın mükemmel akustiği, dakikalarca müziğin odada yankılanmasını ve devam etmesini sağlamış...
- 15- Amerikan yasalarıyla Microsoft ürünlerinin satışının yasaklandığı bir ülkedir burası. İranlılar ters mühendislik yoluyla Windows işletim sistemini kırıp, üzerine 3-5 yazılım ve adam gibi çalışan Farsça/Arapça desteği ekleyerek Windows Parsa adıyla piyasaya sürer. Windows Parsa, Körfez ülkelerinde de Microsoft'u silkeler! smile ifade simgesi
- 16- İran İslami bir devlet olmasına karşın, parlamentosunda Ortodoks (Ermeni), Musevi ve Zerdüş azınlıklara koltuk ayrılmıştır! Ermeni azınlığının alkollü içki (şarap) üretme ve bunu azınlık üyelerine satma imtiyazı var!
- 17- Dünyanın en çok satan mizah dergileri İran'da çıkar. Toplumsal muhalefetin sığındığı kalelerden biri olan mizah, İran'da muhteşem bir inceleği ve kıvraklığa sahiptir. Bazı fıkralar sizi sandalyenizden düşürebilir. İranlı karikatüristlerin her yıl uluslararası karikatür ödülleri toplaması boşuna değildir. smile ifade simgesi
- 18- İran'da Hz. Muhammed'in resmini yapmak serbesttir. Dini bayramlarda Hz. Muhammed'in dev resimleri şehrin geniş duvarlarını "Che Guevara" misali süsler... "Bizde günahtır" dediğinizde İranlılar şaşırır: "Peygamber bizim gibi bir insan. Onu neden putlaştırılmı ki?"
- 19- Ünlü sinema yönetmeni Abbas Kiyarüstemi'nin ülkesidir İran. Bir diğer Abbas, Magnum'un ünlü fotoğrafçısı olan Abbas'tır. Onun fotoğraflarını tanımamak, en hafif tabiriyle "ayıptır".
- 20- Ortadoğu'nun İngilizler ve Fransızlar tarafından çizilmemiş tek sınırı, 1639'daki Kasr-ı Şirin Anlaşması'yla çizilen Türkiye-İran sınırır. O günden beri bu sınır değişmedi...
- 21- İranlıların Büyük İskender'e ülkelerini istila ettiği için değil ama Persepolis Kütüphanesi'ni yakıtırdığı için öfke duyması, sizi derin düşüncelere sevkeder. Bir daha saygı duyarsınız karşınızdaki medeniyete...
- 22- Dünyanın en uzun caddesi Veli Esr, 17 kilometre uzunluğundadır. Tahran şehrinin tüm diğer sokaklarında olduğu gibi, bu caddenin de her iki yanından kuzeydeki dağlardan gelen serin sular, gürül gürül akar. 17 kilometre boyunca caddenin her iki yanında ulu kavak ve çınar ağaçlarının gölgesindedir ve burası şehrin tam ortasıdır!
- 23- Resmi istatistiklere göre İran'ın en zengin kişisi Hz. Hüseyin'dir! İranlılar, vasiyetname ve miraslarında bir şeyleri hep Hz. Hüseyin'e "vakfederler". Hz. Hüseyin'in adına kurulan vakıflar, İran'da 1300 yıl boyunca bağlı olan sayısız gayri mülke ve gelir kaynaklarına sahiptir. Tapu kayıtlarında Hz. Hüseyin'in adı bolca geçer :)...
- 24- İran'ı sevmek, Sadi'yi ve Gülistan'ı bilmektir. Sadi'nin Şiraz'daki kabri muhteşem bir anıttır ve bu anıtın altından bir berrak pınar geçer. Merdivenlerle pınarın yanına iner, Gülistan'dan mısralar okursunuz.
- 25- İran'da her yıl Türkiye'den çok daha fazla Batı dillerinden kitap çevrilir. Bu çeviriler, Türkiye'dekinden çok daha kalitelidir.
- 26- 65 kadar yerel dilin konuşulduğu, 40 kadar farklı etnik grubun (bizdeki gibi sadece ismi kalan gruplar değildir bunlar) barış içinde yaşadığı, tüm çabalara rağmen Yugoslavyalılaştırılmayan bir ülkedir İran...
- 27- İran, Ortadoğu'nun en güçlü devlet geleneğine sahip ülkesidir. Selçuklu hükümdarlarına hizmet eden İranlı devlet adamı Nizamülmülk (M.S. 1018-1092) Machiavelli'den yaklaşık 3 asır önce tarihin ilk modern siyaset bilimi kitabını, Siyasetname'yi yazdı. Modern devlet yapılarının temelini atan Nizamülmülk, o kadar çok devlet kurumu ve resmi bina

yaptırdı ki, bugün bile asker kışlarının, bakanlıkların ve cezaevlerinin giriş kapısı onun adıyla yani "Nizamiye" olarak çağrılıyor!

28- İran'da sokakta elinde teberzinleriyle gezen dervişlerle karşılaşabilirsiniz. Dervişlerle oturup tanrının varlığı hakkında saatlerce konuşabilirsiniz. Derviş "tanrı yoktur" derse sakın şaşırmayın, süfi inancı "böyle bir şey"dir, sizi her an şaşırtır ve tanrıya daha da yaklaştırır...

29- İran adı üstünde bir "İslam Cumhuriyeti"dir ama namaz vaktinde bangır bangır bağırarak ezan sesi duyamazsınız. Ezan sesini duymak için radyoyu açarsınız. İran'da cami sayısı da çok azdır. Yüksek bir yerde baktığınızda, şehir bizdeki gibi "çivili tahta"ya benzemez.

30- Yahya Kemal'in "Hâfız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış; / yeniden her gün açmış kanayan rengiyle. / Gece, bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış, / Eski Şiraz'ı hayal ettiren ahengiyle." dediği yer gerçekten de vardır. Şiraz'da sabah 4'te kalkın, minibüsle 20 kilometre yol yaptıktan sonra Hâfız'ın kabrine varacaksınız. Eğer şanslıysanız, artık bir gül bahçesi olan Hâfız'ın kabrine günbatımına doğru bülbüllerin gelişini izler ve şafak vaktine dek şarkılarını dinlersiniz...

31- Tahran'da 1990'ların başından bu yana, tüm apartmanlarda "daire sayısı+1" araçlık garaj yeri ve daire sayısı kadar sığınağın yapımı zorunludur. Kişi başına düşen araç sayısı İstanbul'dan çok daha fazla olan Tahran'da park sorunu ile karşılaşmazsınız.

32- Kadınların üniversite mezunu olma ve kamu kurumlarında çalıştırılma oranları Türkiye'den daha yüksektir.

33- Hz. Zerdüş'tün ve 1500 yıldır sönmeyen ateşinin ülkesidir İran.

34- Emevilerle İspanya'ya kadar giden muhteşem su uygarlığının doğduğu yer İran'dır. Derin su kanallarının, su dağıtım şebekelerinin ve kanal sisteminin anavatanıdır İran.

35- İranlılar 2500 yıl önce çöl ortasında buz üretmenin yolunu bulmuştu. Bir mühendislik ve mimari harikası olan Yahçal'lar ve Ab Anbar'lar bugün bile kullanılıyor.

36- İsfahan'daki Nakış Cihan Meydanı, tarihi İpek Yolu'nun sergi ve fuar alanı olarak binlerce yıl kullanıldı. Bugün dünyanın en büyük ikinci meydanı olan bu alanı görmeden İran'ı anlayamazsınız!

37- İbni Sina ya da Batılıların ona verdiği isimle Avicenna, modern tıp biliminin babası kabul edilir. Paris Üniversitesi'nin Tıp Fakültesi'nin girişinde kimin dev bir portresi vardır, bir tahmin edin bakalım?

38- İran, Robocup 2006'ya altı tanesi tamamen bayanlardan oluşan 50 takımla katıldı. Öğrencileri özendirme için, bu yarışmaya girenler üniversiteye giriş sınavından muaf tutulup diledikleri bölüme kafadan girme hakkına kavuşurken, uluslararası bilimsel yarışmalarda başarı gösterip madalya getiren öğrenciler zorunlu askerlik hizmetinden muaf tutulmaktadır.

39- İran'da dilencilik yasaktır, vakıflar ve aşevleri çok etkin bir şekilde çalışır. Dilerseniz sokaktaki yardım kutularına para atabilirsiniz. Kimsenin aklına bu kutuları parçalamak gelmez...

40- Şii imamlarının sekizincisi olan Hz. İmam Rıza'nın Meşhed'deki kutsal türbesi, tüm görkeminin yanında bir de "iyinin eninde sonunda kötüyü yeneceğine" dair bir doğu masalını içinde taşır. Rivayet bu ya, Hz. Ali'nin soyuna olmayacak kötülükler yapan Abbasi halifesi Harun Reşid'in cenazesi yıllar boyunca toprak tarafından kabul edilmez, kusulur. Ta ki, yıllar sonra İmam Rıza'nın ayak ucuna gömülünceye kadar... 1001 Gece Masalları'nın görkemli halifesi Harun Reşid'in küçük sandukası gerçekten de İmam Rıza'nın ayak ucundadır.

41- Doğunun onurudur İran... Muaviye karşısında Hz. Ali, Yezit karşısında Hz. Hasan ve Hüseyin, Abbasi halifesi Harun Reşid karşısında İmam Rıza, petrol tröstlerinin karşısında Musaddık, Şah'ın karşısında Behrengi, Molla'nın karşısında Şirin Ebadi, Teksaslı George Bush'un karşısında ise 7.000 yıllık bir kültürdür...

42) Hoseyniye Emine (Hüseyin'e emanet): İlk hikâyemiz bu metnin yazarı olan "fakir"ın sülalesine dair. Bir varmışlı bir yokmuşlu zaman kiplerinde, yazarın dedesinin büyükdedesinin dedelerinden biri, İran'ın en zengin beylerbeylerinden biriymiş. İşte o zamanlardan birinde, İran şahı Tebriz'deki yazlık sarayından Rey kentine dönerken, yolu her yanı bakımlı, köylüleri zengin mi zengin bir köyden geçmiş. Yanındaki vezire sormuş:

"Bu kimin köyüdür böyle?"

Vezir, "Beylerinizden Ahmet Han'ındır" demiş.

Neyse, bir sonraki mola yerine doğru yola koyulmuşlar. Birkaç saat kadar gittikten sonra başka bir bol çeşmeli, zengin bir köyde durmuşlar. Şah yine soracak olmuş:

"Peki, bu köy kimindir?"

Vezir çekinerek yine aynı cevabı vermiş: "Beylerinizden Ahmet Han'ındır."

Yol boyunca hangi zengin, müreffeh köyde duracak olsalar o köyün Ahmet Han'ın (İsmi hatırlayamadığım için uydurdum-A.I.) olduğunu, biraz canı sıkılarak ama çokca da kıskançlıkla öğrenmiş İran Şahı. En sonunda dayanamayıp, patlamış:

"Kimmiş bu Ahmet Han! Götürün bakalım beni onun evine!"

Şah'ı Kazvin kentinin içinde, muhteşem bir konağa götürmüşler. Köşkte tek bir cam olmamasına rağmen, içerde yüzlerce renkli gölge dolaşıyormuş. Pencereler, eşi görülmedik bir şekilde güneşte parlıyor, içeriye seyredeni sarhoş eden çeşitli ışık oyunlarını bırakıyormuş. Meğerse Ahmet Han, tüm konağın vitraylarını cam yerine Karagöz-Hacivat figürlerinin de yapıldığı gergedan derisinden yarı şeffaf/renklendirilmiş süslemelerle kaplamış! Bütün bir konak, tavanını süsleyen aynalarla birlikte bir masal sandığını andırıyormuş...

Şah, kendi sarayından bile güzel olan bu konağı ve sahibini çok kıskanmış... Konağa "usulünce" el koymak için Ahmet Han'a herkesin duyacağı bir şekilde seslenmiş:

- Ahmet Han, çok güzel bir saray yapmışsın! Burası "şahlara layık" bir yer olmuş!

Ahmet Han'dan ses çıkmamış.

- Ahmet Han! Sana diyorum! Bir "şaheser" olmuş burası!

Ahmet Han yine duymamazlığa gelmiş. Şah hiddetlenmiş:

- Ahmet Han! "Şahane" bir konak olmuş burası. Çok güzel!

Ahmet Han başını yerden yavaşça kaldırmış, kimsenin beklemediği bir cevabı yapıştırmış:

- Sahibi daha da güzel!

İran şahı çok hiddetlenmiş kendisini küçümser gibi konuşulmasından. Korumalarının elleri Ahmet Han'ın boynunu oracıkta almak için kılıçlarının kabzalarına uzanırken, öfkeyle haykırmış şah:

- Demek öyle seni densiz! Kimmiş sahibi bakalım buranın!

- Hazreti Hüseyin'dir efendim!

Konağını o dakika Hz. Hüseyin'e vakfeden Ahmet Han, böylelikle hem evini hem de boynunu kurtarmış... Bugün, halkın "Hoseyniye Emini" yani "Hüseyin'e emanet" dediği bu konak, İran'ın "ulusal hazine"lerinden biri ilan edilmiş durumda. Camlaştıncaya kadar inceltilen ve renklendirilen gergedan derisiyle kaplı bu konağın eşsiz vitrayları, insana dev bir Karagöz-Hacivat sahnesinin içinde olduğunu düşündürür...

43) Peygamberiyye: Yine Kazvin'deyiz. İranlılar için çok kutsal olan Peygamberiyye Türbesi, dua etmeye gelen insanlarla dolup taşar. Asıl ilginç olan, burada bir tarikat şeyhinin değil, dört Yahudi peygamberinin gömülü olmasıdır! İsimlerinin Kuran'da da geçtiği söylenen ve İranlıların dua etmek için gittiği peygamberlerin isimleri şöyle: Selam, Solum, Elkiya ve Suhuli.

44) Pilavın hasının yapıldığı yerdir İran. İran pilavının altında yufkadan bir tabaka (tedik), içinde zereşk gibi ekşi/tatlı kuş üzümüleri ve İran fıstıkları, pilava rengini veren zerdeçal, üstündeyse enfes kokusunun sebeb-i hikmeti safran vardır. Pilav tüm bu zenginliğine rağmen "kuru kuru" yenmez İran'da. Yanına kesinlikle bir başka öğün daha eşlik eder! (Hatırlattığı için Atilla Aktuna'ya teşekkürler)

45) İran halkının yaklaşık yüzde 95'i genel sağlık sigortasının kapsamındadır. Bu da yetmezmiş gibi, sağlık hizmetleri de son derece ucuzdur. Van, Hakkari ve Ağrı gibi sınır kentlerinde yaşayanlar bu nedenle dış çektirmeye bile İran'a gider!

46) Heft Sin: İranlıların her yıl baharın ilk günü kurduğu Nevruz sofrası, son derece ilginçtir. Sofraya S harfi ile başlayan ve herbiri muhteşem bir derinlik içeren yedi sembol konur. Bunlar Sib (Elma, güzelliğin ve sağlığın simgesi), Sirke (İhtiyarlık ve sabır), Sümbül (Baharın gelişi), Sebzi (Buğday-arpa ya da mercimek sürgünü, yeniden doğumun simgesi), Sumak (İlkbahar güneşinin rengi), Sir (Sarmısak, tıbbın simgesi) ve Semenu'dan (bir çeşit tatlı, zenginliğin simgesi) oluşur. Bunların dışında ayna (güzellik), iki uzun mum (aydınlık), balık (21 Mart ile elveda edilen balık burcunun simgesi), su dolu gümüş kaseinin içine konan portakal (uzayda gezen dünya) ve iki kutsal kitap (İncil, Kur'an ya da Avesta'dan birine Firdevsi'nin Şahnamesi ya da Hafız'ın divanı eşlik eder) da bu nevrüz sofrasında yerini alır. Bu sofrada kadim bir medeniyetin bilime, tıbbı, astronomiye ve şiire olan tutkusunu bulabilirsiniz! (Murat Ağalday'a selam)

47) İran'da Nevruz'un sizi şaşırtan alışkanlıklarından bir diğeri de "Hacı Piruz" adındaki teatral kişiliktir. Siyaha boyalı yüzü ve baştan ayağa kırmızı kostümü ile Hacı Piruz, orkestrası ile sokakları arşınlar çocukların da sevgilisi olur. Bu geleneğin asıl ilginç yanı, kökenini Sümer/Babil tanrılarında Tammuz'u anma törenlerinden almaktadır. Temmuz ayının adını nereden aldığı sanıyorsunuz? smile ifade simgesi

48) İran'da Nevruz'un en güzel adetlerinden biri, mart ayında pazarda neredeyse tüm yumurtaların boyanarak satılmasıdır. Siz hiç yumurta seçerken zorlandınız mı?

49) İran'da 4.000 yıldır kutlanılan bir diğer bayram da kışın gelişinin kutlandığı (21 Aralık) Yelda'dır. Kökenlerini güneş tanrısı Mithra'nın doğumundan alan bu bayram, Romalıların Saturnalia ve Sol Invicta şenliklerinden de izler taşır. Dünyada Babilliler, Persler ve Romalıların kutladığı ve hâlâ kutlanılan başka bir bayram daha gösterebilir misiniz?

50) Demavend, 5671 metrelik zirvesiyle (Ağrı Dağı 5137 metre) dağcılığa kıyasından köşesinden bulaşmış hemen herkesin bir gün çıkmayı hayal ettiği zorlu bir rakiptir. (Erdem Özsoyal'ın İran'ı sevme nedeni)

51) Furuğ Ferruhzad, Modern İran Şiiri'nin hüznü, gizemli, baştan aşağı dişilik içeren sesidir. Nilgün Marmara gibi o da erken gidenlerden... (Murat K. Girgin'e teşekkürler)

52) İran'da karikatüristler, ressamalar, yazarlar, geleneksel el sanatları ustaları için sanat çarşıları vardır. Bu çarşılarda dükkân açmak çok ucuz, küçük bir köşede tezgâh açmak ise bedavadır! Bu çarşıda sanatçılara yemek çıkar, elektrik su gibi giderlerse vakıflar tarafından karşılanır. (F. Günindi'nin önerisi)

53) Mevlana Celaleddin Rumi tüm eserlerini Farsça dilinde yazmıştır. Mevlana'yı anlamak için "çeviri olan" Türkçeden değil, asıl dili olan Farsçasından okumak gerekir. Mevlana'yı okudukça Farsçayı, Farsçayı okudukça Mevlana'yı seversiniz. İran'da ortaokullarda dört yıl boyunca okutulur "Mesnevi"...

54) Ali Şeriatî: İran İslam Devrimi'nin fikir babalarından birisidir. İslam devrimi Humeyni'nin ellerinde onun hayal ettiği kadar farklı noktalara evrilmiş, sonunda Humeyni'nin kanlı ajanları tarafından öldürülmüştür. "Doğu'nun Karl Marx'ı" da denen Ali Şeriatî, Das Capital'dakinin aksine, son derece anlaşılır ve yüreklere işleyen lirik bir dil kullanır. Öğrencilerine "Müslüman olamıyorsanız, en azından Marksist olun" diyecek kadar açık görüşlü bir düşünce adamı olan Ali Şeriatî, Sartre'a "I have no religion, but if I were to choose one, it would be that of Shariatî's" dediyecek türden bir filozoftur. Ali Şeriatî'nin bence en güzel sözlerinden biri şudur: "Zenci Bilal'in kalbinin fethi; Endülüs kıyılarının fethiyle yanyana düşünülemeyecek kadar büyüktür..." (Manhem gönderdi)

55) Orhan Pamuk'un "Benim Adım Kırmızı"da da bolca ve hayranlıkla bahsettiği Behzad'ı (1450-1535) unutmamamız gerek. O İran'ın gelmiş geçmiş en meşhur minyatür ustasıdır. (Bu madde Ertan Asan'dan)

56) Bir diğer minyatür ustası olan Reza Abbasi'nin (1565-1635) adına kurulan müze, dünyanın en büyük minyatür ve hat koleksiyonunu barındırır. Tahran'a yolu düşen herkesin kesinlikle uğraması gereken bu müze, M. Ö. 2.000'lerden bugüne uzanan muazzam bir yerdir. Müzenin Azeri müstahdemleri Türk olduğunuzu duyduğunda size muhteşem bir ilgi gösterecektir smile ifade simgesi. Bütün müzeyi elinizde ince belli çay bardağıyla gezebilir, muhteşem minyatürlerin karşısında yere oturup, seyre dalarak keyifle çayınızı yudumlayabilirsiniz...

57) Çehelçerag (Kırk mum): İran'da sokakta yürürken karşınıza aynalardan ve küçük ampullerden oluşan küçük bir tak çıkarsa sakın şaşırmayın. O evde genç bir çocuk ya da delikanlı ölmüştür ve ailesi bu "erken ölüm" için yastadır. Rüzgârda salınan ayna ve lambalar, o gencin ışıltısını, cıvı cıvı neşesini sembolize eder.

58) Safevilerin Erdebil'den sonra ikinci başkenti olan Tebriz'in orta yerinde, karşılıklı duran iki çarşı vardır. Karşılıklı duran ama birbirine kavuş(a)mayan bu iki çarşıdan birinin adı Mevlana, diğeriinkiye "Şems-i Tebrizi"dir.

59) İran'da eski pazarlarda esnaflar hâlâ abaküs (Çortke) kullanır. Üç haneli rakamların çarpma işleminin nasıl büyük bir hızla yapıldığını gördüğünüzde, şaşkınlıktan küçük dilinizi yutabilirsiniz.

60) İran "şairin kutsal, şairin ise evliya" kabul edildiği yeryüzündeki "son edebiyat cenneti"dir. Şairler sadece günlük yaşamda değil, ölümden sonra da ayrıcalıklıdır. Mezarlıkları bile anıtsaldır! Tebriz'deki "Şairler Mezarlığı"nda ünlü şair Sartre'ın ziyaret ettiği Şahriyar'ın yanında 600 şair daha yatar! Dünyanın en duygusal, en "şairane" mezar taşları buradadır.

61) 2004 yılı itibarıyla İran'da 35 milyon kişi kütüphanelere gitti. Ülkede geçtiğimiz yıl satılan kitap sayısı ise 81 milyonu geçti.

62) Tek başına Sadık Hidayet için bile sevilir İran.

63) Dünyanın en zengin ve dokunulmamış sub-tropikal mercan resifleri Kızıldeniz'de değil, İran Körfezi'ndeki Kişm Adası'ndadır.

64) Dimdik bir yamaçta kurulmuş bir Doğu Karadeniz yaylası köyünü düşünün. Yamaç o kadar dik olsun ki, her evin bahçesi, aynı zamanda alt sıradaki evin tavanı olsun! Bu kentte sarhoşlar dengesini kaybedip düştüğünde tavadan içeri girsin ve buna kimsecikler şaşırmasın! Burası Masule'dir...

65) Hatemkâri, İran'ın el işi sanatlarının belki de en yaygın olanıdır. Ahşap üzerine metal, renkli taş ve fildişi kakma yöntemi ile üretilen hatemkâri, geometrik formların tekrarı içerir. (Nicomedian'ın İran'ı sevme nedenlerinden biri)

66) İran'da medreselerin avlularında ve bazı eski çarşıların içinde, bakırcılarla kalaycıların arasında bir yerlerde Nogrekâriciler vardır. Nogrekâri, sabrın öğretilmesi için medrese talebelerine yaptırılan ve küçük elli çırakların küçük bir tiğ ve çekiçle bakırın üzerine noktalar atarak resim çizme ve bu resmi kalay, kömür karası, asit yedirme gibi tekniklerle renklendirme sanatına verilen isimdir. Bir büyük boy tepsinin Şahname'den ya da Gülistan'dan bir sahneyle betimlendirilmesi, bazen iki yılı bile alabilir...

67) Mukarnas: Yukardaki resme bakın ve buradaki form içbükey mi yoksa dışbükey mi bulmaya çalışın. İşte Mukarnas sanatı budur. Bilimle sanatın buluştuğu ülkedir İran.

68) Hayyam'dan 100, Mevlana'dan ise 250 yıl önce yaşayan Hemedanlı Baba Tahir Üryan, sokaklarda çıplak dolaştığı için ona bu isim uygun görülmüş. En kudretli sultanların bile saygı duyduğu bu dörtlük ustası, muhteşemdir: Dünyadan yolculuyum-gidiş ta öteye; / Çin'den çok uzaktır-yöneliş ta öteye. / Bir bir sorarım rastladığım yolculara: / "Son geldi mi? Son yıldız için yol nereye?"

69) Kapı kulplarının cinsiyeti vardır Kazvin'in eski evlerinde... Tok sesli ve ağır olanlar erkekler içindir; kadınlarınki ise ince, narin bir ses çıkarır. Evdekiler böylelikle kapının sesinden gelenin cinsiyetini anlar, tatsız kazalar önlenmiş!

70) Cennetin neye bendediğini merak ediyor musunuz? Yaşayan en büyük minyatür ustası Mahmud Farsciyan'ın resimlerine bakın.

71) İran, Türkiye'den sonra dünya üzerinde en çok Türkçe konuşulan ülkedir. Ülke sınırları içinde yaşayan yaklaşık 10-12 milyon Azeri'nin dışında, çok sayıda Türkmen, Afşar, Kaşkay Türkü ve Özbek bulunur. ("Oy nani Koçari" türküsünü herkes söyler!)

72) İran'ın milli sporlarından Zorhane, devasa boyutlarda lobutların tavana kadar atılıp tutulduğu, vücudun esnekliğini ve dayanıklılığını gösteren bir tür "tekke sporu"dur. Gazelhanları, dedesi, dervişleri, tefi ve nakkareleri ile bir spordan çok ibadeti çağırıştırır.

73) Dünyanın en güzel mavisine adını veren Firuze taşının (turkuvaz) en saf hali, Nişabur'un yakınındaki "Kan" köyünden çıkar. "Nişaburi" adı verilen bu taş, binde bir çıkar ve mavisinin derinliğinden ötürü insanın gözünü ayırmakta zorlandığı söylenir.

74) Başlangıçta göz yanması, sonraları miyopluk, katarakt ve hatta körlüğe dahi yol açan bir el sanatıdır Simkâri (Adında yanılmış olabilir). Deliği gözle görülmeyecek kadar küçük bir iğnenin deliğinden geçirilen gümüş ipliklerle kelimenin tam anlamıyla "yorgan örülür". Gümüş ipliğin parlaması işi daha da zorlaştırır. Bazı simkâri işlerinde bileziğin iki yanından biri daha fazla hatalıdır, muhtemelen o yorganı diken genç kız miyoplaşmaya/körleşmeye başlamıştır :(...

75) Ferideddin-i Attar: "Efsaneye göre, kuşlar, sultanları Simurg'u bulmak üzere toplanıp yola çıkarlar bir gün... / Yol uzun, yolculuk zorludur. / "Aşk Denizi"nden geçerler önce..." / "Ayrılık Vadisi"nden uçarlar. / "Hırs Ovası"nı aşır, "Kıskançlık Gölü"ne saparlar..." / Kuşların kimi Aşk Denizi'ne dalar, kimi Ayrılık Vadisi'nde kopar sürüden... / Kimi hırslanıp düşer ovaya, kimi kıskanıp batar göle... / Yolculuk bittiğinde, Kaf Dağı'nın ardına sadece 30 kuş varabilmiştir. / Sultanları Simurg'u bulamazlar orada... / Sonunda sırrı, sözcükler çözer: / Farsça "si", "otuz" demektir. / "murg" ise "kuş"... / "30 kuş", anlar ki, aradıkları sultan, kendileridir. / Ve gerçek yolculuk, kendine yapılan yolculuktur..."

76) Uçsuz bucaksız uzanan fıstık ağacı bahçelerinin ülkesidir İran.

77) Mescidi İmam: Şah Abbas zamanında yapılan caminin çinileri akıllara zarardır. Renk meraklıları eskaza kendilerini kaptırırlarsa, kubbede ve cephede her an değişen ışık oyunları ile renkten renge çinileri, ortaya çıkıp kaybolan desenleri seyretmekten başka bir şey yapamazlar. Müptelası olup her saat, her dakika "acep şimdi mavinin hangi tonunda karar kalmıştır çiniler?" diye dert sahibi olurlar.

78) 1001 Gece Masalları'nın anavatanı, doğal sahnesidir İran.

79) Yeni bir çocuk doğduğunda, İranlılar isim için ya Şahname'ye ya da 1001 Gece Masalları'na bakar.

80) İran üniversitelerin ülkesidir. Ülke içinde 54 devlet üniversitesi, 42 tıp fakültesi (bunlar üniversitelerden ayrıdır) ve 289 özel/vakıf üniversitesi faaliyet gösteriyor. Yüksek öğretimin kalitesinin yüksek ve "ücretsiz" olması, ülkenin bugünkü rejimiyle birleştiğinde çok acı bir sonuca yol açmış: Beyin göçü... Uluslararası Para Fonu'nun raporuna göre, İran dünyanın en çok beyin göçü veren ülkesidir.

81) Türkiye gibi "çekiştirebildiği kadar batıda, istemediği kadar doğuda" bir ülke değildir İran... Doğuludur ve bunu kabul eder. Doğulu olmaktan utanmaz, kendini olmadığı bir şeymiş gibi göstermez. Yaşadığı coğrafyayla barışık bir ülkedir İran.

82) İran'ı en güzel anlatan deyimlerden biridir "Acem mübalağası"... Deyimdeki gibidir her şey, bir şey ya çok kötüdür ya da gerçek olamayacak kadar güzel... Bir bakarsınız masalsı bir diyardır, bir bakarsınız bomboş bir memlektir İran. Bu yanılla da Türkiye'ye çok benzer. Ama çok daha uçlarda, çok daha aşırı yaşanır her şey...

.....

Güleryüzlü sabırlı rehberimiz Murat Özsoy'a teşekkürlerimle.

M.Morgül

İran Yazılarım yanında:

<http://isakayacan.blogspot.com.tr/2015/07/iran-iranda-ogrenmek-zamanda-yolculuk.html>